

Wat heb jij leuke kinderen!

Eerste druk, 2013

© 2013 Marga Akkerman en Magda Berman

Redactie: Zij van boven, Bussum

Woord vooraf: prof. dr. Paul Goudena, Universiteit Utrecht

Illustraties: Flip Mulder, Dirkshorn

Coversuggestie: A. Creator, Amsterdam

Projectbegeleiding: Henk Schuurmans, Hilversum

ISBN: 9789048490417

NUR: 451

Uitgever: Literoza, Zoetermeer

www.literoza.nl

Literoza

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteurs en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor de directe of indirecte gevolgen hiervan.

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever worden openbaar gemaakt of verveelvoudigd, waaronder begrepen het reproduceren door middel van druk, offset, fotokopie of microfilm of in enige digitale, elektronische, optische of andere vorm of (en dit geldt zonnodig in aanvulling op het auteursrecht) het reproduceren (I) ten behoeve van een onderneming, organisatie of instelling of (II) voor eigen oefening, studie of gebruik welk(e) niet strikt privé van aard is.

MARGA AKKERMAN & MAGDA BERMAN

Wat heb jij leuke kinderen!

Hoe ouders hun kinderen sociale
manieren kunnen bijbrengen

INHOUDSOPGAVE

Woord vooraf	11
Inleiding	13
Hoofdstuk 1	
o tot 6 jaar: van baby tot basisschool	15
Babytijd	16
Hechte band ontwikkelen	16
Zelf het goede voorbeeld geven	17
Hoe werk je toe naar je nieuwe gezin?	18
Samen ouders worden	19
Je baby en 'buitenstaanders'	19
<i>Kraamvisite</i>	20
<i>Met je baby op straat</i>	21
<i>Borstvoeding in het openbaar</i>	22
<i>Kind verschonen in het openbaar</i>	23
Wees voorspelbaar	23
Complimenten geven	24
Je baby gaat kruipen	24
Het eerste 'Nee, dat mag niet'	24
Op bezoek gaan	25
Bezoek bij je thuis	26
Eenjarigen	28
Leren door nadoen	28
De eerste woordjes	28
'Je' zeggen tegen papa en mama	29
Dagelijkse etiquette	30
Dank je wel en alsjeblieft	30
Tweejarigen	33
De wereld bestaat uit IK	33
<i>Eetstrijd</i>	33
<i>Bij papa en mama in bed</i>	35
<i>Kledingprotest</i>	36
<i>Elkaar geen pijn doen</i>	37

<i>Grijp je in?</i>	37
<i>Behandel een huisdier ook met respect</i>	38
Driejarigen	39
Van egocenter naar medespeler	39
Het ontwikkelen van aandacht voor de ander	39
Hoe stimuleer je de sociale ontwikkeling?	40
<i>Samen spelletjes doen</i>	40
<i>Samen opruimen</i>	41
<i>Je peuter betrekken bij vervelende klusjes</i>	41
<i>Jong geleerd, oud gedaan</i>	42
<i>Leren delen</i>	43
Ouders laten uitpraten	43
Kinderen laten uitpraten	43
Van uitvoeren naar aansturen	44
Kleutertijd	45
Periode van sociale groei	45
Sorry!	45
Een nieuwe manier van leren	46
<i>De redelijken en de doeners</i>	46
<i>Stappenplan voor 'doeners'</i>	47
<i>Het stappenplan in de praktijk</i>	49
Betrouwbare en voorspelbare ouders worden	49
Bij solo-ouders en andere opvoeders alle neuzen dezelfde kant op	50
Hoe hou je het een beetje leuk aan tafel?	51
<i>Tafeltips</i>	51
Kleuteretiquette	53
<i>Boeren, windjes en neuspeuteren</i>	53
<i>Geschreeuw</i>	54
<i>Kinderlijke seksualiteit</i>	55
<i>Wc-etiquette</i>	55
Op visite	56
<i>Handje geven</i>	56
<i>Elkaar aankijken, oogcontact maken</i>	58
<i>Lichaamstaal</i>	59
<i>Wat zeg je bij een begroeting?</i>	59
<i>Een welgemeende groet doet wonderen</i>	59
<i>Kinderen meteen zoenen?</i>	60

Bij een ander spelen	60
<i>Handjes laten wapperen</i>	60
<i>Bedanken voor het spelen</i>	61
<i>Met jongere kinderen spelen</i>	61
De jarige kleuter	62
Schoolleeftijd	63
<i>Het sociale leven wordt menens</i>	63
<i>Het belang van impulsbeheersing</i>	63
Kleuters en officiële gelegenheden	65
<i>Je kind mee naar een bruiloft</i>	65
<i>Je kind mee naar een uitvaart</i>	66
De Gouden Regels op een rijtje	67
Hoofdstuk 2	
6 tot 12 jaar: kinderen in de basisschoolleeftijd	69
Het sociale leven wordt uitgebreider	70
Basisvaardigheden van sociaal gedrag	71
De fundamenten zijn er al	72
De balans zoeken tussen geven en nemen	72
Samen ouders zijn	73
Hoe leer je een kind rekening houden met anderen?	74
Uitbreiding van het goede voorbeeld	74
<i>Voorlezen</i>	75
<i>Samen voor de tv</i>	75
Non-verbale communicatie	76
Sociale omgangsvormen thuis	77
Corvee	77
Welke activiteiten zijn geschikt voor corvee?	78
<i>Je snor drukken of extra je best doen?</i>	79
Versterken van de saamhorigheid	80
Rituelen	81
<i>Rituelen aan tafel</i>	82
<i>Tafelmanieren voor thuis</i>	83
<i>Andere culturen, andere gewoonten</i>	85
<i>Welterusten en goedemorgen</i>	87
Sociale omgangsvormen buiten je gezin	88

<i>Bezoek, en een hand geven?</i>	88
<i>Samen spelen</i>	89
<i>Vriendje te spelen</i>	89
<i>Ruzies oplossen</i>	90
<i>Het kind van een ander corrigeren?</i>	91
<i>Ouders aanspreken?</i>	91
<i>Als je het vriendje vervelend vindt</i>	91
Je kind buitenshuis	92
<i>Op visite, begin en eind</i>	92
<i>Een jarig kind begroeten</i>	93
<i>Zichzelf voorstellen</i>	93
<i>Gatsie, dat lust ik niet...</i>	93
<i>Snoep pakken zonder te vragen</i>	94
<i>Voeten vegen</i>	94
Anderen aanspreken	95
<i>'Je' of 'u' zeggen?</i>	96
<i>Met twee woorden spreken</i>	97
<i>Laten uitpraten</i>	98
<i>Brutale toon veranderen</i>	98
<i>Dank je wel en dank u wel</i>	98
Manieren op straat	100
<i>Met je kind in het openbaar vervoer</i>	101
<i>Het goede voorbeeld in de auto</i>	102
<i>Verkeersregels: je kind geeft het goede voorbeeld</i>	103
Op het sportveld	103
Telefoonetiquette	105
<i>Telefoon aannemen</i>	105
<i>Moet je altijd bereikbaar zijn?</i>	105
<i>Mobiel bellen voor ouders en kind</i>	106
Bijzondere gelegenheden	107
<i>In het restaurant</i>	107
<i>Mee naar theater of bioscoop</i>	108
<i>Mee naar een begrafenis</i>	109
Seksuele etiquette en preutsheid	III
Wc-etiquette	III
Sociaal minder vaardige kinderen	III
<i>Het belang van regels stellen</i>	III
<i>Het kind dat altijd de baas is</i>	III
<i>Bij-de-handje of supereigenwijs?</i>	III

<i>Als er eentje altijd de baas is (1): het redelijke kind</i>	115
<i>Als er eentje altijd de baas is (2): het onbereikbare kind</i>	115
<i>Niet tegen je verlies kunnen</i>	116
<i>Spugend zootje</i>	117
Ruzies in het gezin	118
<i>Ruzie tussen broertjes en zusjes</i>	118
<i>Ruzie tussen de ouders</i>	119
<i>Etiquette voor scheidende ouders</i>	120
<i>Scheidende partners zijn óók ouders</i>	121
<i>Stappenplan</i>	121
Plagen en pesten in je gezin	123
<i>Broertjes en zusjes pesten elkaar</i>	124
<i>Leren van de gevolgen van hun gedrag</i>	124
<i>Vershil in pesten tussen meisjes en jongens</i>	125
<i>Pesten is besmettelijk</i>	125
<i>Het belangrijke Goede Voorbeeld</i>	126
<i>Klikken</i>	126
Plagen en pesten buitenshuis	127
Sociale opvoeding op school	127
<i>Op onze school is elk kind welkom</i>	128
<i>Mag ik meedoen?</i>	128
<i>Het buitengesloten kind</i>	129
<i>Als je eigen kind andere kinderen buitensluit</i>	131
<i>Ongemerkt het buitensluiten stimuleren</i>	133
Pesten: daders en slachtoffers	134
<i>Slachtoffer en toeschouwers</i>	135
<i>Stoer zijn is de mode</i>	136
<i>Wat school kan doen om het pesten aan te pakken</i>	136
Cyberpesten	138
Sociale gedragsregels	140
De Gouden Regels op een rijtje	141

WOORD VOORAF

In de ontwikkeling van kinderen zijn er drie belangrijke opgaven waar ieder kind zich voor gesteld ziet: hoe kan ik me veilig voelen, hoe ga ik zo met mijn gevoelens om dat ik prettig leef en hoe slaag ik er in om op een positieve manier met andere kinderen en met volwassenen om te gaan. Geen enkel kind kan het leren beheersen van deze ontwikkelingsopgaven goed volbrengen zonder de hulp van opvoeders.

Er is over deze ontwikkelingsopgaven in de pedagogiek en ontwikkelingspsychologie veel onderzoek gedaan. Wat zelden in deze wetenschappelijke publicaties aan de orde komt, is hoe je als opvoeder concreet kunt handelen in de dagelijkse omgang met je kinderen. De opvoeder wordt niet persoonlijk aangesproken. In dit boek van Marga Akkerman en Magda Berman, dat betrekking heeft op kinderen tot twaalf jaar, wordt specifiek ingegaan op de vraag hoe ouders hun kinderen sociale omgangsvormen kunnen bijbrengen. Dat thema heeft direct betrekking op de ontwikkelingsopgaven die ik boven noemde. Wanneer je als opvoeder beschikbaar bent om je kind bij te staan en dingen te leren, draag je bij aan het gevoel van veiligheid van je kind. Als je het omgaan met gevoelens met je kind bespreekt, help je je kind om zijn of haar gevoelens te reguleren. En wanneer je richting geeft aan hoe je met anderen omgaat, gaat je kind niet stuurloos de sociale wereld in.

Wat de auteurs terecht benadrukken, is dat de ouders zich goed moeten realiseren dat zij zelf een belangrijk rolmodel voor hun kinderen zijn. Je kunt als opvoeder niet een egocentrische instelling ten aanzien van je medemensen hebben en tegelijkertijd verwachten of eisen dat je kind zich flexibel en attent opstelt wanneer het omgaat met anderen. In die zin is dit boek ook een spiegel voor ouders.

Als het gaat om wat in concreto 'goede manieren' zijn, is er natuurlijk enige speelruimte voor ouders om daar zelf invulling aan te geven. Maar respect voor de ander en wederkerigheid blijven het normatieve richtsnoer. Het is prijzenswaardig dat de auteurs vanuit dit gezichtspunt ook het belangrijke onderwerp pesten uitgebreid aan de orde stellen.

Dit boek geeft handvatten voor ouders om hun kind sociale omgangsvormen te leren. De vele korte schetsen van opvoedingssituaties maken het boek niet

alleen levendig, maar helpen de opvoeder ook om de eigen situatie beter te begrijpen. Veel concrete aanwijzingen dus, maar ook stof tot nadenken over eigen normen en waarden.

Paul Goudena
Emeritus Hoogleraar Pedagogiek
Universiteit Utrecht

INLEIDING

Zelfvertrouwen, dat is toch wat je je kinderen wilt meegeven? Zodat ze zich thuis voelen in allerlei situaties en weten wat er van ze wordt verwacht. Of ze nu op bezoek gaan bij familie, spelen bij vriendjes, ergens gaan eten, op school, op straat, op stage als ze wat ouder zijn. Het zijn allemaal situaties waarin je kind te maken krijgt met andere mensen en met een andere omgeving, anders dan thuis. Wat is het dan fijn als je kind zich zeker voelt en weet wat het moet doen om een goede indruk te maken.

Die goede indruk vinden veel ouders belangrijk. Je kind valt dan al gauw in de smaak bij anderen en wordt de volgende keer weer uitgenodigd. Het mes snijdt zo aan twee kanten: kind blij en ouders blij. Want een kind, hoe jong ook, vindt het heerlijk om geliefd te zijn. En wat ben je trots als je ziet dat je kind populair is en zich weet te gedragen. En wat kon je je ongelukkig voelen vroeger, als je je best deed om het goed te doen maar door de reactie van anderen merkte dat je de plank volledig missloeg. Van toen je als kind in een situatie terecht kwam en je in de gaten kreeg dat je uit de toon viel, omdat je niet wist hoe het hoorde. Je wist niet of je een hand moest geven, hoe je iets moest eten of je had iets 'verkeerds' gezegd, maar wist niet wat. Een mengeling van schaamte, van onmacht overviel je dan. Je wilde je eigenlijk het liefst terugtrekken, terwijl je er tegelijkertijd o zo graag bij wilde horen.

Daarom willen we stap voor stap doornemen welke sociale manieren bij welke leeftijd horen, en hoe je daar als ouder een rol in kunt spelen.

Daarbij vragen we ouders om als voorbeeld te dienen voor hun kind. Logisch, want je kunt niet iets van een kind verlangen en er zelf maar met de pet naar gooien. Dat Goede Voorbeeld geven, kan best lastig zijn. Als je bijvoorbeeld je kind wilt leren om netjes te eten en je hebt deze kennis niet van huis uit meegekregen, is het handig als je zelf eerst te weten komt hoe het hoort. In dit boek wordt daarom regelmatig aandacht besteed aan 'volwassenenetiquette' om op die manier de link te leggen naar 'kinderetiquette'.

In ons boek maken we ook geregeld een uitstapje naar de toekomst van je kind om in een breder verband te laten zien waarom bepaalde sociale manieren zo belangrijk zijn.

Bij omgangsvormen heb je als ouders dus ook te maken met je eigen sociale gedrag. Juist omdat je het aan je kind moet overdragen. Het lijkt ons zeer

de moeite waard voor jezelf als ouder om je eigen gedrag onder de loep te nemen, je kennis over omgangsvormen op te frissen of er weer eens iets bij te leren.

De sociale ontwikkeling van elk mens is psychologisch gezien een van de pijlers waarop zijn bestaan is gebaseerd. Daar zitten twee kanten aan: hoe anderen met jou omgaan, maar ook hoe je zelf met anderen omgaat. Deze wisselwerking heet ook wel sociale interactie. De voor jou belangrijke personen bepalen dus mee wat voor mens jij gaat worden. Dit klinkt misschien wel zwaar en ingewikkeld, maar er zijn veel spelregels in het sociale verkeer die we kinderen alleen maar hoeven voor te doen en door te geven. Dat noemen we 'goede manieren'. En iedereen kan ze leren.

Vaak hoor je dat goede manieren alleen voor rijke en deftige mensen zijn weggelegd, maar dat zien wij heel anders. Goede manieren zijn de smeerolie van de samenleving. Wij vinden daarom dat goede manieren voor iedereen gelden. Voor iedereen is het immers belangrijk te weten hoe je op een prettige, dus sociale manier met elkaar omgaat en dat betekent: met respect. Dát kun je je kind meegeven in de opvoeding: leer je kind rekening te houden met anderen, en leer het zich te verplaatsen in een ander. En als je bepaalde regels veel te strak vindt, hanteer ze dan op de manier die je zelf prettig vindt. Wij beschrijven wat de algemene regels zijn. Maar waar het écht om gaat, is dat je een ander behandelt zoals je zelf behandeld wilt worden. En dat kan op veel verschillende manieren.

Dit boek zet de mogelijkheden nog eens op een rij, ter informatie van duo-ouders, solo-ouders en ter inspiratie van de meer gevorderde opvoeders. We onderscheiden twee leeftijdscategorieën: van baby, peuter- en kleutertijd tot de basisschool en de basisschoolleeftijd van zes- tot twaalfjarigen. Per leeftijdscategorie beschrijven we de sociale ontwikkeling, welke sociale regels en manieren in die periode geleerd kunnen worden en hoe je dat meteen in praktijk kunt brengen. Zo leer je als ouder wanneer en wat je je kind op sociaal gebied kunt aanbieden. En wat zul je de complimenten van andere ouders vaak in ontvangst gaan nemen: 'Wat heb jij leuke kinderen!'

Marga Akkerman, kinder- en jeugdpsycholoog
Magda Berman, etiquettedeskundige